

Міністерство освіти і науки України
Національний університет фізичного виховання і спорту України

ДЕВ'ЯТАЄВА ОЛЬГА ВІТАЛІЇВНА

УДК 796.03+796.3(210.5)(477)

РОЗВИТОК ПЛЯЖНИХ ІГРОВИХ ВИДІВ СПОРТУ В УКРАЇНІ ЗА
СУЧАСНИХ УМОВ МІЖНАРОДНОГО СПОРТИВНОГО РУХУ

24.00.01 – олімпійський і професійний спорт

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з фізичного виховання та спорту

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано у Національному університеті фізичного виховання і спорту України, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент **Кропивницька Тетяна Анатоліївна**, Національний університет фізичного виховання і спорту України, доцент кафедри професійного, неолімпійського та адаптивного спорту

Офіційні опоненти:

доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор **Костюкевич Віктор Митрофанович**, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання та спорту;

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, **Міщук Діана Миколаївна**, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», старший викладач кафедри фізичного виховання

Захист відбудеться 31 травня 2017 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.829.01 Національного університету фізичного виховання і спорту України (03150, Київ–150, вул. Фізкультури, 1).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного університету фізичного виховання і спорту України (03150, Київ–150, вул. Фізкультури, 1).

Автореферат розісланий «28» квітня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. І. Воронова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасному міжнародному спортивному руху притаманні наступні тенденції: інтенсифікація процесів виникнення та поширення нових видів спорту, зростання рівня спортивних досягнень, суттєве збільшення кількості змагань, значні темпи професіоналізації, комерціалізації, глобалізації та ін. (Л. П. Матвеев, 1991–1999; С. І. Гуськов, 1992–2000; В. М. Платонов, 1998–2016; О. В. Борисова 2000–2016; В. М. Костюкевич, 2012–2014; Д. М. Міщук, 2015). Близько 3 тис. видів спорту та інших форм рухової активності із щорічним проведенням на всесвітньому рівні декількох тисяч змагань об'єднали більше половини населення планети (4,5 млрд осіб) (D. Furni, 2001; V. Fradett, Zh. Gunel, 2003; В. В. Костюков, 1999–2011).

Під впливом глобалізації національні види спорту отримують міжнародне визнання, формуються їх організаційно-управлінські структури, відбуваються змагання світового масштабу (Ю. А. Фомін, 1993; В. М. Платонов, 1998–2016; S. Katwala, 2000; K. Kiku, 2008; О. В. Борисова, 2011; В. Кулішов, 2011; В. М. Зайцева, О. М. Корнієнко, 2012). Пляжні види спорту не є виключенням. Незважаючи на нетривалу історію розвитку, вони включені до програм наймасштабніших міжнародних комплексних змагань: Ігор Олімпіад, Всесвітніх ігор, а також спортивних заходів континентального та регіонального рівнів. Популярність цих видів спорту обумовила ініціативу організації SportAccord започаткувати Всесвітні пляжні ігри. Крім того, пляжні види спорту є доступними і видовищними, позитивно впливають на здоров'я людей, сприяють поліпшенню емоційного і фізичного станів (J. Sangiacomo, 2007; І. Н. Овсяннікова, 2008; В. В. Костюков, 2008; Р. Н. Ніколенко, К. А. Дашаєв, Х. К. Маєв, 2011; А. А. Козлов, Ю. А. Поварещенкова, 2010–2013 р.).

Національні збірні команди України з пляжних ігрових видів спорту мають певні досягнення на міжнародних змаганнях. У 2007 і 2010 рр. вони здобували звання чемпіонів Європи з пляжного футболу, 2011 р. – перемагали у відбірковому турнірі до чемпіонату світу; з пляжного гандболу були призерами та переможцями континентальних чемпіонатів, а у 2001 р. – чемпіонами Всесвітніх ігор. Однак в останні роки рівень досягнень зменшується через зростання популярності видів спорту, що обумовлює суттєве підвищення конкуренції на змаганнях.

Аналіз досліджень, що присвячені пляжним ігровим видам спорту, дає підстави стверджувати про акцентування уваги фахівців на питаннях системи підготовки спортсменів переважно у пляжному волейболі. Проблеми техніко-тактичної підготовки вивчали S. Hömberg, A. Papageorgiou, 1995; K. Kiraly, 1999; Ю. А. Горчанюк, 2004; Ф. Г. Баскаєва, 2006 р.; В. В. Костюков, В. В. Нірка, 1999–2013; оптимізацію структури побудови тренувального процесу – Е. В. Рудковська, 2007; В. І. Самодай, 2007–2010; П. В. Коляго, 2010; О. В. Селезньова, 2012; особливості техніки і тактики у пляжному гандболі – С. І. Крамський, 2008–2012; С. А. Сидорчук, 2012; техніко-тактичні дії воротарів у пляжному футболі – С. П. Ковальов, А. П. Золотарьов 2011–2014, тощо. Разом з тим, ефективність розвитку спорту, у тому числі пляжних ігрових видів, залежить не тільки від вирішення зазначених проблем, але й інших, вкрай важливих аспектів:

організаційно-правового, матеріально-технічного, фінансового, науково-методичного, кадрового, інформаційного, тощо. Актуальність зазначених питань та відсутність наукових розробок в цьому напрямі обумовили вибір теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Робота виконана відповідно до «Зведеного плану науково-дослідної роботи в сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр.» Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту за темою 1.2 «Сучасний професійний спорт та шляхи його розвитку в Україні» (номер державної реєстрації 0111U001715), а також комплексного міжвузівського наукового проекту «Теоретико-методичні основи неолімпійського спорту» (номер державної реєстрації 0115U002372), реалізація якого запланована на 2015–2017 рр. Роль автора як співвиконавця тем полягала у вивченні історичних та сучасних аспектів розвитку пляжних ігрових видів спорту у провідних країнах світу та Україні, виділенні умов, що необхідні для їх ефективного функціонування, визначенні проблем та подальших перспектив. Це стало підґрунтям для створення моделі розвитку пляжних ігрових видів спорту в Україні.

Мета дослідження – обґрунтування шляхів розвитку пляжних ігрових видів спорту в Україні на основі узагальнення міжнародного і вітчизняного досвіду (на прикладі волейболу, футболу, гандболу).

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати передумови виникнення та становлення пляжних ігрових видів спорту в умовах сучасного міжнародного спортивного руху на підставі даних науково-методичної літератури, мережі Інтернет та передової практики.
2. Узагальнити міжнародний досвід країн-лідерів та визначити умови, що впливають на ефективний розвиток пляжних ігрових видів спорту.
3. Дослідити стан та виділити основні проблеми розвитку пляжних ігрових видів спорту в Україні.
4. Розробити модель розвитку пляжних ігрових видів спорту в Україні.

Об'єкт дослідження – пляжні ігрові види спорту як компонент міжнародного спортивного руху.

Предмет дослідження – умови, що забезпечують ефективний розвиток пляжних ігрових видів спорту в країні.

Методи дослідження: аналіз літературних, документальних джерел та інформації мережі Інтернет; історичний метод; аналіз, синтез та узагальнення; порівняння та аналогія; системно-структурний метод; інтерв'ювання; бесіди; експертне опитування; моделювання; методи математичної статистики.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що:

– вперше виявлені передумови виникнення пляжних ігрових видів спорту в світі, до яких відносяться: інтенсифікація процесів виникнення та поширення нових видів спорту та форм рухової активності; значне зростання популярності класичних спортивних ігор і подальша їх трансформація в пляжні види спорту; потужний розвиток пляжної індустрії та курортного бізнесу; збільшення кількості людей, які бажають вести здоровий спосіб життя та займатися доступними видами спорту; прагнення міжнародних і національних спортивних організацій до підвищення

конкурентоспроможності, а також розвитку комерційно привабливих видів спорту, якими є пляжні волейбол, футбол і гандбол;

- вперше узагальнені сучасні підходи до розвитку пляжних ігрових видів спорту в країнах-лідерах, що дозволило виділити умови, необхідні для ефективного розвитку даної групи видів спорту;

- вперше виділені основні проблеми, що гальмують розвиток пляжних ігрових видів спорту в Україні: відсутність критих спортивних майданчиків; неефективність системи управління; недостатнє фінансування; відсутність програм розвитку видів спорту; недоліки інформаційного та наукового забезпечення;

- вперше розроблена модель розвитку пляжних ігрових видів спорту (волейболу, футболу, гандболу), у структурі і змісті якої враховані світовий досвід та сучасні умови розвитку України; механізм реалізації моделі передбачає три етапи, на кожному з яких вирішуються завдання, спрямовані на підвищення ефективності розвитку пляжних видів спорту в нашій державі;

- підтверджено, що пляжні ігрові види спорту сьогодні інтенсивно розвиваються в світі;

- підтверджено, що перспективним напрямом розвитку пляжних ігрових видів спорту є організація міжнародних комплексних змагань – Всесвітніх пляжних ігор;

- доповнені та систематизовані дані стосовно виникнення, становлення пляжних ігрових видів спорту в світі та Україні;

- доповнені дані, що характеризують вплив сучасного міжнародного спортивного руху на розвиток пляжних видів спорту в світі.

Практична значущість полягає в розробці шляхів удосконалення розвитку пляжних ігрових видів спорту в Україні, що стосуються їх організаційного, фінансового, матеріально-технічного, нормативно-правового, науково-методичного, інформаційного забезпечення. Рекомендації та пропозиції можуть стати підґрунтям для формування стратегій розвитку цих видів спорту та бути корисними фахівцям департаментів олімпійських видів спорту, а також фізичної культури та неолімпійських видів спорту Міністерства молоді та спорту України, Спортивного комітету України, а також національних федерацій та асоціацій пляжних ігрових видів спорту.

Матеріали дисертаційної роботи з історичних, організаційно-управлінських, правових і соціально-економічних аспектів функціонування пляжних ігрових видів спорту рекомендовані для використання в навчальному процесі студентів та магістрантів у рамках навчальних дисциплін: «Теорія і методика тренерської діяльності в обраному виді спорту (волейбол)», «Теорія і методика тренерської діяльності в обраному виді спорту (гандбол)», «Теорія і методика тренерської діяльності в обраному виді спорту (футбол)», «Неолімпійський спорт», «Організаційні основи розвитку сучасного спорту».

Основні положення і результати досліджень впроваджено в навчальний процес кафедр спортивних ігор та професійного, неолімпійського та адаптивного спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України, у практику роботи Всеукраїнських громадських організацій – Федерації волейболу

України, Асоціації пляжного футболу України, Асоціації пляжного гандболу України, що підтверджено відповідними актами.

Особистий внесок здобувача в спільних публікаціях полягає в організації досліджень, аналізі науково-методичної літератури та матеріалів мережі Інтернет, обробці та інтерпретації отриманих результатів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи представлені на конференціях різного рівня: Міжнародних наукових конференціях молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2013, 2015, 2016); Міжнародному науковому конгресі «Сучасний олімпійський спорт і спорт для всіх» (Алмати, 2014); VIII Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки та освіти в умовах глобалізації» (Переяслав–Хмельницький, 2015), науково-практичної конференції факультету спортивних єдиноборств та циклічних видів спорту «Сучасний олімпійський та професійний спорт: шляхи та перспективи розвитку» (Київ, 2012); науково-практичній конференції тренерського факультету Національного університету фізичного виховання і спорту України (Київ, 2015); підсумкових науково-методичних конференціях кафедри професійного, неолімпійського та адаптивного спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України (Київ, 2012–2016).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладені у 18 наукових роботах, з них 5 – опубліковані в спеціалізованих виданнях України (4 з яких входять до міжнародних наукометричних баз), 7 – апробаційного характеру і 6 – додатково відображають результати розробок.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційну роботу викладено на 177 сторінках основного тексту. Вона складається зі вступу, п'яти розділів, практичних рекомендацій, висновків, списку використаної літератури та додатків. Дисертація ілюстрована 10 таблицями і 25 малюнками. У роботі використано 215 джерел спеціальної наукової літератури.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, вказано зв'язок роботи з науковими планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, розкрито наукову новизну і практичну значущість отриманих результатів, а також визначено особистий внесок здобувача в спільних з іншими авторами наукових працях, подано інформацію про апробацію результатів дослідження, зазначено кількість публікацій автора за темою дисертації.

У першому розділі «**Особливості виникнення та становлення пляжних ігрових видів спорту**» проведений аналіз спеціальної науково-методичної літератури. Встановлено, що сьогодні в суспільстві все більше зростає мода на здоровий спосіб життя, який впливає на якість і тривалість життєдіяльності людини. Активна пропаганда правильного харчування, рухової активності, раціонального поєднання роботи та відпочинку створює передумови для постійного пошуку нових форм організації дозвілля, в тому числі спортивних (Х. К. Мааєв, Р. Н. Ніколенко, 2011–2014; Н. Jones, 2014). Виникає необхідність в появі видів спорту, що сприяють

зміцненню здоров'я населення. Саме такими і є пляжні ігрові види спорту. Аналіз літературних джерел свідчить про те, що в даний час найбільш популярними з усіх пляжних видів спорту в світі та Україні є волейбол, гандбол і футбол, що і визначило їх в якості об'єкту досліджень. Їх філософія та концепція спрямована на розвиток нової прогресивної культури літнього відпочинку, яка гармонійно поєднує яскраве і видовищне шоу, активне дозвілля та оздоровлення, залучення населення до регулярних занять фізичною культурою (І. Н. Овсяннікова, 2008; Р. Н. Ніколенко, 2011).

Першим пляжним видом спорту, який виник ще на початку ХХ ст. з класичної спортивної гри, став волейбол. Однак широкого визнання в світі набув лише у другій половині ХХ ст., практично одночасно з появою нових пляжних спортивних ігор – тенісу (1978 р.), гандболу (1990 р.), футболу (1990 р.), баскетболу (1995 р.) і регбі (1999 р.) (S. Nömborg, A. Papageorgiou, 2004; К. К. Мартишевський, 2005; П. Н. Решетняк, В. Лейбовський, 2007–2012 та ін.). Це підтверджує дані про значне збільшення кількості нових видів спорту в світі у другій половині ХХ ст. Керівництво пляжними ігровими видами спорту в світі здійснюється міжнародними структурами класичних спортивних ігор (FIVB, франц. Federation Internationale de Volleyball; FIFA, франц. Federation Internationale de Football Association; IHF, англ. International Handball Federation), які створили в своїх структурах відповідні органи (табл. 1).

Таблиця 1

Формування пляжних ігрових видів спорту в світі (за даними FIVB, IHF, FIFA)

Вид спорту	Країна, рік виникнення	Керівна організація міжнародного рівня, рік створення,
Пляжний волейбол	США, 1895–1920 р.	Міжнародна рада пляжного волейболу в структурі FIVB (1990 р.)
Пляжний футбол	Бразилія, 1990 р.	Всесвітня організація пляжного футболу (1992 р.), в структурі FIFA (2004 р.)
Пляжний гандбол	Італія, 1992 р.	Організаційний комітет пляжного гандболу в структурі IHF (1992 р.)

Сучасний етап розвитку пляжних ігрових видів спорту характеризується активною комерціалізацією і професіоналізацією, ефективною популяризацією, спрямованою на розширення географії проведення змагань, в тому числі організації турнірів біля відомих туристичних об'єктів великих міст (J. Kaufman, 2016). Особливо популярні пляжні ігрові види спорту в країнах, що мають сприятливе кліматогеографічне положення для їх функціонування – США, Бразилія, Італія та ін. (S. Nömborg, 1994; H. Jones, 2014).

Швидке поширення даної групи видів спорту в світі обумовлено наступними факторами: наявністю в багатьох країнах світу географічних умов для їх розвитку (використання пляжів річок, морів та океанів); популярністю та доступністю класичних спортивних ігор та авторитетом їх організаційних структур; можливістю проведення змагань, використовуючи один комплексний спортивний майданчик для всіх пляжних видів спорту; видовищністю та комерційною привабливістю; розвитком курортного бізнесу.

Україна також займає активну позицію в розвитку даної групи видів спорту. Становлення пляжного волейболу та футболу в 90-х роках ХХ ст. в нашій країні відбувалося за традиційною схемою: поява команд, проведення перших змагань, створення органів управління, вихід національних збірних команд України на міжнародну арену (С. С. Єрмаков, 2004). У пляжному гандболі, навпаки, спочатку створення команд і участь в міжнародних турнірах, потім – формування керівних структур. Національні збірні команди з пляжного футболу та гандболу мають успішний досвід виступів на міжнародній арені. У 2007 і 2010 рр. вони ставали чемпіонами Європи з пляжного футболу, переможцями відбіркового турніру до Чемпіонату світу 2011 р. Збірні команди з пляжного гандболу є призерами та переможцями континентальних чемпіонатів, у 2001 р. – чемпіони Всесвітніх ігор. З 2012 р. в нашій країні щорічно проводяться Всеукраїнські пляжні ігри, в програму яких включені пляжні волейбол, футбол та гандбол.

Аналіз науково-методичної літератури свідчить про недостатню кількість наукових праць, присвячених вивченню особливостей функціонування пляжних ігрових видів спорту в Україні та світі, що вимагає від теорії та практики розробки ефективних шляхів розвитку даної групи видів спорту в нашій країні на основі аналізу міжнародного досвіду провідних країн світу – лідерів на міжнародній спортивній арені.

У другому розділі «**Методи та організація досліджень**» описано та обґрунтовано методика дослідження. Для вирішення поставлених у роботі завдань були використані наступні методи досліджень: аналіз літературних, документальних джерел та інформації мережі Інтернет; аналіз, синтез та узагальнення; порівняння та аналогія; історичний; системно-структурний; інтерв'ювання; бесіда; експертне опитування; моделювання; методи математичної статистики.

Дослідження проведені в чотири етапи протягом 2013–2017 рр., кожен з яких передбачав вирішення певних завдань.

На першому етапі (жовтень 2013 – серпень 2014 рр.) проаналізована науково-методична література з обраної теми, що дозволило обґрунтувати актуальність досліджень, сформулювати мету і завдання, визначити предмет та об'єкт досліджень, наукову новизну, практичну та теоретичну значущість роботи, підібрати адекватні методи досліджень. На даному етапі відбувалася підготовка I та II розділів роботи.

На другому етапі (вересень 2014 – серпень 2015 рр.) проведено дослідження, спрямоване на вивчення особливостей функціонування пляжних ігрових видів спорту в світі та Україні; проаналізовано міжнародний досвід розвитку пляжних ігрових видів спорту в Італії, Іспанії, Болгарії, Латвії, Російській Федерації, Німеччині, США та Бразилії; вивчено кількісні та якісні показники функціонування даної групи видів спорту в країні-лідері всіх трьох пляжних ігрових видів спорту – Бразилії, а також в нашій державі.

На третьому етапі (вересень 2015 – жовтень 2016 рр.) організовано два експертних опитування. Перше – з метою визначення проблем розвитку пляжних ігрових видів спорту в нашій країні. В дослідженні взяло участь 15 осіб. Експертизою передбачалося виявлення точки зору кваліфікованих фахівців, серед

яких провідний тренер штатної команди національної збірної команди України з пляжного волейболу (1), керівники асоціацій пляжних ігрових видів спорту (3), координатори пляжних ігрових видів спорту в федераціях (3), тренери (4) і спортсмени (4) національних збірних команд України. Друге – для визначення думок фахівців (20 осіб) щодо пріоритетності напрямків розвитку пляжних ігрових видів спорту, які в подальшому склали основу моделі розвитку даної групи видів спорту в Україні. До попереднього складу експертів долучилися 3 тренери та 2 спортсмени національних збірних команд. На підставі отриманої інформації розроблено модель розвитку даної групи видів спорту в Україні. На завершальному етапі здійснювалася обробка даних відповідними методами математичної статистики, їх аналіз та оформлення III і IV розділів роботи.

На четвертому етапі (листопад 2016 – лютий 2017 рр.) відбувалося обговорення отриманих результатів дослідження, формулювання висновків та розробка практичних рекомендацій; підготовка роботи до офіційного захисту.

У третьому розділі «**Міжнародний досвід розвитку пляжних ігрових видів спорту**» представлено передумови виникнення пляжних ігрових видів спорту, виділення яких відбулося на підставі аналізу наукової літератури та практики, узагальнення матеріалів організаційно-управлінських структур пляжного футболу, волейболу, гандболу. Встановлено, що виникнення цих видів пов'язано з інтенсифікацією процесів появи нових видів спорту та різних форм рухової активності; високою популярністю класичних спортивних ігор та подальшою їх трансформацією в пляжні види; збільшенням кількості людей, які бажають вести здоровий спосіб життя і займатися доступними видами спорту; розвитком курортного бізнесу; прагненням міжнародних і національних спортивних організацій підвищити свою конкурентоспроможність за рахунок розвитку комерційно привабливих видів спорту.

Визначені особливості функціонування даної групи видів спорту на сучасному етапі в країнах-лідерах. З метою вирішення другого та третього завдання в результаті аналізу протоколів найбільших міжнародних змагань вивчено співвідношення сил на міжнародній спортивній арені з пляжного волейболу, футболу та гандболу та виділені країни, що займають лідируючі позиції в цих видах спорту.

Найбільшими змаганнями з пляжного волейболу є Ігри Олімпіад, в програму яких він включений у 1996 р. Країнами-лідерами серед чоловічих та жіночих команд переважно є Бразилія та США (табл. 2). Суттєву конкуренцію їм складають спортсмени Австралії та Німеччини. Швейцарія, Іспанія, Італія, Латвія та КНР мають разові успішні виступи. На чемпіонатах світу спостерігається подібне розташування сил.

Пляжний гандбол входить до програми Всесвітніх ігор: з 2001 р. як демонстраційний вид, а з 2013 р. – офіційний. Так як на Всесвітні ігри допускаються лише лідери рейтингів відповідних міжнародних федерацій, тому перемогу тут виборюють кращі команди світу. До таких відносяться спортсмени Бразилії, Російської Федерації (РФ), Хорватії, Болгарії, Норвегії. Слід зазначити, що на чемпіонатах світу з пляжного гандболу переважно лідирують також команди цих країн.

Результати виступів збірних команд на Іграх Олімпіад, Всесвітніх іграх та чемпіонатах світу з пляжних ігрових видів спорту в період з 1996 по 2016 р.

<i>Ігри Олімпіад, пляжний волейбол</i>	<i>Чоловіки</i>			<i>Жінки</i>		
	<i>I</i>	<i>II</i>	<i>III</i>	<i>I</i>	<i>II</i>	<i>III</i>
1996, США	США	США	Канада	Бразилія	Бразилія	Австралія
2000, Австралія	США	Бразилія	Німеччина	Австралія	Бразилія	Бразилія
2004, Греція	Бразилія	Іспанія	Швейцарія	США	Бразилія	Австралія
2008, КНР	США	Бразилія	Бразилія	США	КНР	Бразилія
2012, В. Британія	Німеччина	Бразилія	Латвія	США	США	Бразилія
2016, Бразилія	Бразилія	Італія	Нідерланди	Німеччина	Бразилія	США
<i>Всесвітні ігри, пляжний гандбол</i>	<i>Чоловіки</i>			<i>Жінки</i>		
	<i>I</i>	<i>II</i>	<i>III</i>	<i>I</i>	<i>II</i>	<i>III</i>
2001, Японія	Республіка Білорусь	Іспанія	Бразилія	Україна	Німеччина	Бразилія
2005, Німеччина	РФ	Іспанія	Хорватія	Бразилія	Болгарія	Туреч- чина
2009, КНР	Бразилія	Болгарія	Хорватія	Італія	Хорватія	Бразилія
2013, Колумбія	Бразилія	РФ	Хорватія	Бразилія	Болгарія	Норвегія
<i>Чемпіонат світу, пляжний футбол</i>	<i>Чоловіки</i>			<i>Жінки</i>		
	<i>I</i>	<i>II</i>	<i>III</i>	<i>I</i>	<i>II</i>	<i>III</i>
2005, Бразилія	Франція	Португалія	Бразилія	-	-	-
2006, Бразилія	Бразилія	Уругвай	Франція	-	-	-
2007, Бразилія	Бразилія	Мексика	Уругвай	-	-	-
2008, Франція	Бразилія	Італія	Португалія	-	-	-
2009, ОАЕ	Бразилія	Швейцарія	Португалія	-	-	-
2011, Італія	РФ	Бразилія	Португалія	-	-	-
2013, Таїті	РФ	Іспанія	Бразилія	-	-	-
2015, Португалія	Португалія	Таїті	РФ	-	-	-

Головними міжнародними змаганнями у пляжному футболі є чемпіонати світу, які почали проводитися з 1995 р. З 2005 р. вони вважаються офіційними, тому що організовані під патронатом FIFA. Збірні команди Бразилії з пляжного футболу є багаторазовими чемпіонами і призерами цих змагань. Також до країн-лідерів слід віднести Португалію та РФ.

Вивчення досвіду розвитку пляжних ігрових видів спорту в Німеччині, Італії, Іспанії, Болгарії, Латвії, РФ, а також США і Бразилії свідчить, що основною передумовою для розвитку даної групи видів спорту у цих країнах стала наявність виходів до морів та океанів, отже великої кількості природних пляжів. Слід зазначити, що клімат деяких країн (США, Бразилія), дозволяє займатися даною групою видів спорту в природних умовах протягом року.

Сьогодні в світі практикується будівництво критих ігрових майданчиків з підігрівом, особливо в країнах, де в зимовий період низькі температурні показники. Такі комплекси користуються великою популярністю в Італії, Іспанії, Німеччині та інших європейських державах. Вони є зручними, функціональними, швидко споруджуються та не вимагають значних матеріальних витрат при будівництві.

Перші такі майданчики були обладнані Федерацією волейболу Італії для тренувальних занять національних і юнацьких збірних команд з пляжного волейболу. Співробітники федерації зазначили, що підготовка такого комплексу займає до 2 тижнів. Крім того, влада Італії активно підтримує спортсменів, які виступають за цю країну, забезпечуючи їм повну матеріальну і технічну підтримку протягом усього року. Сьогодні помітні успіхи на міжнародній арені: на Іграх Олімпіад чоловіча збірна виборола срібні нагороди. Це також забезпечило високий рівень та стабільність результатів італійських волейболістів на європейському континенті. У Німеччині, Іспанії, Латвії та РФ функціонують подібні майданчики і для інших пляжних видів спорту.

В Італії та Іспанії сьогодні працюють приватні школи з пляжного волейболу та гандболу, що мають схоже обладнання. Як правило, кожна приватна школа має два-три криті майданчики для цілорічних тренувальних занять та шість-вісім відкритих – для літнього періоду часу. Такі школи орієнтовані на масовий розвиток спорту, організацію групових та індивідуальних тренувань. Заняття проводяться сертифікованими фахівцями.

Тенденцією останніх років є будівництво майданчиків для пляжних ігрових видів спорту в центральних парках великих міст світу. Влітку тут тренуються на відкритому повітрі, а в зимовий період майданчики накриваються мобільним куполом, який розгортається за 12 годин. Такі спорудження є у Москві, Мадриді, Барселоні, Римі, Мілані, Неаполі, Берліні, Гамбурзі, Мюнхені, Бонні, Ризі, Вільнюсі та ін. містах. Крім того, майданчики для проведення великих міжнародних змагань намагаються обладнати біля видатних пам'яток. Наприклад, у Франції для проведення Гран-прі з пляжного волейболу ігрові корти розмістили біля Ейфелевої вежі в Парижі.

Крім критих спортивних комплексів, приватних шкіл і парків на кожному муніципальному пляжі всіх прибережних міст європейських країн розташовуються безкоштовні ігрові майданчики, які доступні для занять всіх бажаючих.

Вивчення досвіду США у розвитку пляжних видів спорту свідчить про те, що переважно в цій країні розвивається волейбол: на шкільному, студентському рівні, з подальшим переходом спортсменів у професійний спорт. У країні функціонує велика кількість природних пляжів, кожен з яких обладнаний майданчиками для занять пляжним волейболом. Щорічно в Нью-Йорку, Чикаго, Манхеттені, Сан-Франциско, Сіетлі та ін. великих містах організовується велика кількість змагань, а також серії професійних турнірів під керівництвом Асоціації волейболістів-професіоналів.

Крім того, в ряді країн створюються умови, сприятливі для розвитку спорту, в тому числі і пляжних видів. Наприклад, у Німеччині для організацій, що мають статус «суспільно корисних» існує пільгове оподаткування, що також стимулює

створення та діяльність спортивних організацій. В Італії 0,5 % прибуткового податку від фізичних осіб відраховується на суспільно-корисні потреби за вибором громадян, у тому числі на діяльність спортивних секцій, клубів з видів спорту, через це 21 % італійців займаються різними видами спорту в спортивних клубах, що сприяє розвитку спорту в країні. У Франції цей показник складає 23 %, що свідчить про розвиток клубної системи функціонування спорту в світі.

В результаті аналізу співвідношення сил на найбільших міжнародних змаганнях з пляжних ігрових видів спорту встановлено, що чоловічі та жіночі збірні команди Бразилії є безумовними лідерами у всіх трьох видах протягом багатьох років. Отже, в якості об'єкта для детального аналізу було вибрано підходи, що реалізуються в цій країні для розвитку даної групи видів спорту.

Встановлено, що кліматичні умови країни, її економічний стан, підходи до розвитку спорту та інші складові впливають на функціонування пляжних ігрових видів спорту в ній. Слід відзначити активну участь Бразилії в міжнародному спортивному русі: у 2014 р. в Ріо-де-Жанейро проведено Чемпіонат світу з футболу, у 2016 р. пройшли Ігри XXXI Олімпіади, у 2019 р. в місті Бразилія буде організована міжнародна літня Універсіада. Поряд з великими змаганнями в країні регулярно проводяться менш масштабні спортивні заходи.

Кліматичні умови Бразилії є сприятливими для цілорічних занять пляжними видами спорту. Середньомісячна температура протягом року коливається від 16 до 29 С°. Отже гострої потреби в побудові критих спортивних комплексів немає. Таким чином, економічні та людські ресурси цієї країни, розуміння значущості та підтримка спорту її керівництвом, кліматичне положення (наявність великої кількості природних пляжів і можливість на них займатися протягом року) створюють ефективні передумови для розвитку пляжних ігрових видів спорту.

В результаті аналізу документальних матеріалів (статутів Конфедерацій пляжних спортивних ігор Бразилії, положень про проведення змагань, програм розвитку видів спорту, звітної фінансової документації Конфедерацій), а також статистичної інформації наданої керівником відділу пляжного гандболу Конфедерації гандболу Бразилії встановлено, що в Бразилії сформована ефективна організаційно-управлінська система розвитку пляжних ігрових видів спорту та створені відповідні умови: регіональний характер розподілу федерацій по території країни; сучасна спортивна інфраструктура; розробка і реалізація соціальних програм; державна підтримка спорту; стимулювання державою позабюджетного фінансування; розгалужена система змагань та наявність кваліфікованих кадрів; розвиток виду спорту на всіх рівнях: від масового до професійного.

Як правило, вищими керівними органами з пляжних ігрових видів спорту в Бразилії є Конфедерації класичних варіантів гри, в складі яких діють спеціальні відділи з пляжних видів, як наприклад, у волейболі та гандболі. У пляжному футболі створена окрема керуюча організація, в обов'язки якої входить виключно розвиток пляжного напрямку футболу. До складу кожної з Конфедерацій входить від 15 до 27 регіональних підрозділів-федерацій, що забезпечують контроль над розвитком пляжних видів спорту в конкретному регіоні країни. Слід відзначити високий рівень організації цих структур, прозорість фінансової діяльності і регулярний контроль за

нею, ефективну співпрацю з міжнародними структурами, узгодженість дій усіх підрозділів та активну позицію в управлінні та розвитку пляжних ігрових видів спорту в Бразилії.

Одними з масштабних проектів стало створення Центру розвитку пляжного волейболу в Сакуарема Конфедерацією волейболу Бразилії та Національного центру розвитку пляжного гандболу в Сан-Бернарду-ду-Кампу Конфедерацією гандболу Бразилії. Сьогодні це одні з найсучасніших навчальних центрів з класичних і пляжних варіантів гри у всьому світі, що використовуються в навчально-тренувальному процесі бразильських команд на рівні дитячо-юнацького, резервного, масового, а також спорту вищих досягнень. У Центрах організуються провідні навчальні курси з підготовки та перепідготовки тренерів, суддів, спортивних фахівців. Відповідні матеріальні ресурси центрів доступні для проведення наукових досліджень і семінарів. Крім того в країні функціонує велика кількість ігрових майданчиків для занять пляжними видами спорту. Практично всі вони є безкоштовними. Важко відстежити їх точну кількість, оскільки майданчики пристосовані для транспортування і можуть бути переміщені в залежності від потреби в них.

З 1999 р. у класичному та пляжному волейболі успішно функціонує програма «VivaVôlei», спрямована на залучення дітей 7–14 років до занять видами спорту. Створений Інститут «VivaVôlei» координує роботу понад 70 центрів у всіх регіонах Бразилії, де займається понад 25 тис. дітей та підлітків. Аналогічна програма «Minihand» функціонує в гандболі. Її мета – популяризувати класичний і пляжний гандбол серед дітей 6–12 років.

Держава бере активну участь в розвитку пляжних видів спорту: будівництво Центрів, реалізація соціальних програм відбувається за підтримки федерального уряду та Міністерства спорту. На фінансування пляжних ігрових видів спорту переважно йдуть державні кошти. Крім того, НОК країни підтримує і неолімпійські види спорту (наприклад, пляжний гандбол). У Бразилії існує стимул для спонсорів, які підтримують розвиток спорту. Так, при умові відрахування компанією щонайменше 1 % від суми прибутку, їм надаються спеціальні податкові пільги. Також існує програма підтримки спонсорів окремих штатів, що беруть участь у фінансуванні соціальних програм розвитку видів спорту.

Спортсмени збірних команд Бразилії беруть участь в найбільших міжнародних змаганнях. Також в країні сформована широка мережа національних турнірів з кожного пляжного виду спорту. Важливим елементом є система ліцензування тренерського складу, підвищення його кваліфікації і переатестації. Тренери обов'язково повинні бути сертифіковані Національною радою фахівців з фізичного виховання. Тренерами національних штабів регулярно організуються курси підвищення кваліфікації.

Слід зазначити, що пляжні ігрові види спорту в Бразилії розвиваються на шкільному, студентському, любительському, напівпрофесійному і професійному рівнях. У країні функціонує широка мережа ліг з кожного пляжного ігрового виду спорту.

Згідно з рейтингом Міжнародного валютного фонду 2016 р. Бразилія посідає сьоме місце в світі за величиною ВВП, що підтверджує високий економічний рівень розвитку країни і дає можливість уряду вкладати кошти в розвиток спорту.

Проведені дослідження дозволили визначити та узагальнити підходи, що забезпечують ефективне функціонування пляжних ігрових видів спорту в різних країнах світу. На них необхідно орієнтуватися при розробці стратегії розвитку пляжних ігрових видів спорту в Україні.

У четвертому розділі дисертації **«Сучасний стан пляжних ігрових видів спорту в Україні»** на підставі аналізу правового, організаційно-управлінського, економічного, матеріально-технічного, кадрового, науково-методичного, медичного та інформаційного видів забезпечень, статистичних даних Міністерства молоді та спорту України, а також опитування провідних фахівців з пляжних ігрових видів спорту Федерації волейболу України (ФВУ), Асоціації пляжного футболу України (АПФУ), Асоціації пляжного гандболу України (АПГУ), головних тренерів національних збірних команд, провідних спортсменів оцінено стан розвитку цих видів спорту та визначені основні проблеми їх функціонування в нашій країні.

Сьогодні в Україні створені вищі організаційно-управлінські структури та відбувається розвиток пляжних видів спорту в більшості областей країни (переважно тих, що мають вихід до акваторій). У країні понад 900 природних пляжів, на яких функціонує невелика кількість спортивних майданчиків. Розвиток пляжних видів спорту здійснюється за рахунок використання потенціалу класичних видів спортивних ігор.

Результати експертного опитування підтвердили наявність виділених нами проблем та дозволили визначити ступінь їх прояву. Кожна проблема оцінювалася в балах: 0 (проблема не існує), 1–3 (слабкий прояв, проблема майже відсутня), 4–6 (середній ступінь наявності, проблема існує, проте не є першочерговою), 7–8 (вище середнього, актуальна проблема), 9–10 (високий рівень актуальності проблеми). Як відзначили експерти ($n = 15$) до найбільш актуальних віднесено проблеми матеріально-технічного, організаційно-управлінського, кадрового, нормативно-правового, інформаційного та наукового забезпечення, які створюють перешкоди для успішного функціонування пляжних ігрових видів спорту в Україні (рис. 1). Визначено ступінь узгодженості думок експертів за коефіцієнтом конкордації $W = 0,89$ і χ^2 критерію = 24,5 (при $p < 0,05$), що свідчать про високий ступінь узгодженості думок експертів.

До проблем середнього ступеня прояву відносяться: недоліки медичного контролю ($\bar{x} = 4,1$ балам), незацікавленість спонсорів в підтримці спорту ($\bar{x} = 5,1$ балам), невідповідність спортивних майданчиків світовим стандартам ($\bar{x} = 5,8$ балам), слабка інтеграція вітчизняних структур з пляжних ігрових видів спорту в міжнародні організації ($\bar{x} = 5,8$ балам), відсутність систем ліцензування та підвищення кваліфікації кадрів у пляжному волейболі і гандболі ($\bar{x} = 6,2$ балам), недостатній рівень фінансування державою ($\bar{x} = 6,7$ балам), недостатня кількість

наукових розробок ($\bar{x} = 6,4$ балам), недоліки системи підготовки та відбору ($\bar{x} = 6,5$ балам).

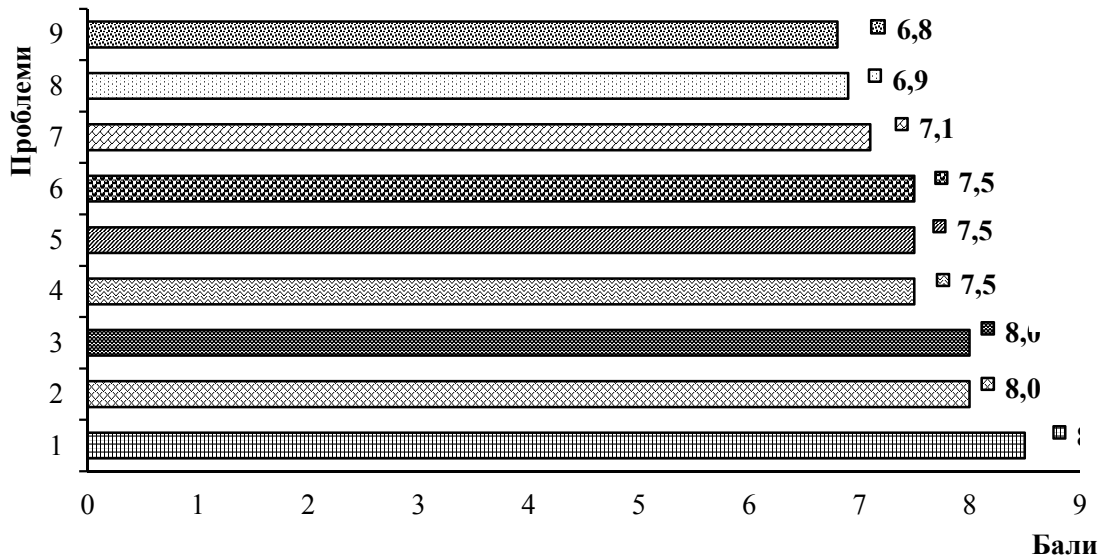

Рис. 1. Основні проблеми розвитку пляжних ігрових видів спорту в Україні (за думкою експертів, $n = 15$):

1 – відсутність критичних спортивних майданчиків; 2 – неефективність системи управління; 3 – недостатнє фінансування; 4 – відсутність програм розвитку видів спорту; 5 – недоліки інформаційного забезпечення; 6 – недоліки наукового забезпечення; 7 – невелика кількість змагань міжнародного рівня; 8 – слабка конкуренція між спортсменами в країні; 9 – недостатня кількість кваліфікованих кадрів

В результаті аналізу й узагальнення міжнародного досвіду та практики розвитку пляжних ігрових видів спорту в країнах-лідерах, а також вивчення особливостей їх функціонування в нашій державі та з урахуванням думок експертів, нами була розроблена модель розвитку даної групи видів спорту в Україні (рис. 2).

На підставі виділених чинників, що забезпечують ефективність функціонування пляжних ігрових видів спорту, сформований механізм поетапного їх розвитку в подальшому. Кожен з трьох етапів передбачає вирішення певних завдань. Послідовність їх реалізації допомогли визначити експерти ($n = 20$), яким було запропоновано оцінити пріоритетність зазначених вище напрямів діяльності. Максимальну кількість балів набрали ті напрями, які вже сьогодні можна і необхідно реалізувати в країні. Оцінка статистичної достовірності підтверджує, що думки експертів узгоджені, і експертиза відбулася успішно ($W = 0,93$; $\chi^2 = 36$, при $p < 0,05$).

Рис. 2. Модель розвитку пляжних ігрових видів спорту в Україні

Першочерговими напрямками діяльності, які набрали найбільшу кількість балів і сформувавали I етап реалізації механізму розвитку пляжних ігрових видів спорту, стали наступні:

- консолідація зусиль з розвитку даної групи видів спорту відповідних організаційних структур – ФВУ, АПФУ, АПГУ та ін. Сьогодні у кожної керуючої організації не вистачає ресурсів, щоб забезпечити належні умови для розвитку свого виду спорту (його популяризацію, створення повноцінної матеріально-технічної бази і умов для цілорічної системи підготовки і змагань, тощо). Об'єднання зусиль всіх структур з пляжних видів спорту дозволить у подальшому відкрити хоча б один критий спортивний комплекс, який зможе забезпечити цілорічну підготовку спортсменів принаймні збірних команд з усіх пляжних видів спорту;

- облаштування безкоштовних майданчиків на природних морських та річкових пляжах країни. Це дозволить з мінімальними витратами створити умови для занять пляжними ігровими видами спорту в тих містах нашої держави, які вже мають для цього природні умови;

- популяризація пляжних ігрових видів спорту через Інтернет, радіо, газети, тобто ЗМІ, що не потребують значних матеріальних витрат; створення інформаційної бази даних про пляжні ігрові види спорту, різнобічне наповнення сайтів федерацій. Для людей, які ведуть здоровий і активний спосіб життя, це дасть можливість ознайомитися з новими і цікавими видами спорту; для тих, хто ними вже займається – можливість регулярно стежити за новинами, змаганнями та ін. подіями; для професійних спортсменів і фахівців – актуальна інформація про розвиток видів спорту в країні, систему змагань, зміни в правилах, рейтинги кращих спортсменів країни тощо;

- прозорість у фінансовій діяльності національних спортивних федерацій та асоціацій. Однією з актуальних проблем сьогодні є фінансування видів спорту, в тому числі залучення позабюджетних джерел. Розміщення звітів про фінансову діяльність на сайтах відповідних організацій сприятиме залученню спонсорів, меценатів, зацікавлених у розвитку пляжних видів спорту в нашій країні;

- розробка програм розвитку видів спорту. Запорукою успішної діяльності є її перспективне планування. Розробка стратегій, перспективних планів вимагає попереднього моніторингу стану, визначення проблем, передбачення можливих напрямів розвитку. Реалізація програм забезпечить покроковий розвиток видів спорту, з конкретними термінами, завданнями, виконавцями. Розробка соціальних програм дозволить залучити різні верстви населення нашої країни, в першу чергу дітей і молодь, у т. ч. малозабезпечених сімей, людей з обмеженими можливостями. Впровадження подібних програм у США, Бразилії сприяє зниженню рівня дитячої злочинності, а держава і позабюджетні фонди, розуміючи значущість подібних заходів, беруть фінансування на себе.

Таким чином, основна мета першого етапу полягає в підвищенні авторитету керівних громадських структур перед державними та місцевими органами влади, бізнес-структурами, суспільством, доказ усім про бажання працювати задля розвитку спорту і розуміння, як це робити ефективно. В першу чергу, створення умов для розвитку пляжних видів спорту в місцях розташування природних пляжів.

На II етапі необхідно зосередити зусилля на зміцненні матеріально-технічної бази, а саме будівництві критого спортивного комплексу, стаціонарних ігрових майданчиків, у тому числі в містах, які не мають природних умов. Це необхідно для розвитку даної групи видів спорту в усіх регіонах і областях України. Подібну практику тривалий час використовують багато країн світу.

Для стимулювання приватних інвестицій у спорт необхідна підтримка держави. Розробка і впровадження Закону «Про спортивну спонсорську діяльність» активізували б спонсорство спорту в Україні.

Поліпшення показників розвитку пляжних ігрових видів спорту, позитивна динаміка результатів виступів національних збірних команд на міжнародному рівні забезпечить підвищення категорії видів спорту, віднесення їх до групи пріоритетних, отже збільшенню фінансування державою.

Регулярне обстеження спортсменів збірних команд з пляжних видів сприятиме підвищенню ефективності їх тренувального процесу. Успішна підготовка спортсменів високого класу неможлива без науково-методичного супроводу. Проведення наукових досліджень дозволить створити цілісну науково-обґрунтовану систему підготовки спортсменів з пляжних ігрових видів спорту.

Дуже важливим є кадрове забезпечення видів спорту. Як показали дослідження, сьогодні в Україні з пляжного волейболу та футболу почала формуватися система ліцензування тренерського складу, підвищення його кваліфікації і переатестація. З пляжного гандболу кількість фахівців залишається дуже низьким (всього 10 тренерів). Необхідно створення центрів ліцензування тренерів, періодичне проведення атестацій, а також організація курсів, семінарів, конференцій, круглих столів, постійне підвищення кваліфікації кадрів.

Всі вищевказані заходи дозволять на III етапі сформувавши цілорічну систему змагань спортсменів, розширити мережу спортивних клубів в країні, відділень з видів спорту в ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ, кількість регіональних відділень федерацій, які очолять управління з розвитку своїх видів спорту в кожній області України, задіяти телебачення для популяризації та фінансування пляжних ігрових видів спорту.

Реалізація запропонованої моделі сприятиме поліпшенню фінансування пляжних ігрових видів спорту в Україні, розширенню географії їх розвитку, зростанню популярності й масовості, залученню дітей та молоді до занять спортом, особливо підлітків соціально незахищених груп, підвищення якості курортного бізнесу, збільшення конкурентоспроможності національних збірних команд на міжнародній спортивній арені, активізації процесів професіоналізації та комерціалізації цих видів спорту, що створить основу для їх подальшого розвитку в нашій державі. Запропоновану модель можна використовувати країнам з подібними клімато-географічними умовами та схожими підходами до розвитку спорту.

У п'ятому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» результати власних розробок зіставлені з даними науково-методичної літератури, представлено їх обговорення та охарактеризовано ступінь вирішення завдань дослідження, що дозволило виділити три взаємодоповнюючі групи даних, які:

- 1) підтверджують, що:

– поява пляжних ігрових видів спорту в світі пов'язана з тенденцією виникнення в суспільстві нових форм організації дозвілля, що позитивно впливають на зміцнення здоров'я людей (С. Н. Андрєєв, 2007; І. Н. Овсяннікова, 2008; А. В. Киласов, 2011; Р. Н. Ніколенко, 2012);

– популярність та інтенсивний розвиток пляжних ігрових видів спорту в світі сприяли включенню їх до програм Ігор Олімпіад (пляжний волейбол), Всесвітніх ігор (пляжний гандбол), а також в перспективі проведенню нових міжнародних комплексних змагань – Всесвітніх пляжних ігор (В. М. Платонов, 2013; С. Ф. Матвєєв, О. В. Борисова, Т. А. Кропивницька, 2013);

2) доповнюють дані про:

– особливості виникнення нових форм рухової активності та видів спорту, їх становлення, на прикладі пляжних ігрових видів (S. Nömborg, A. Parageorgiou, 2004; К. К. Мартишевський, 2005; В. Лейбовський, 2007–2012); отриману інформацію систематизовано та подано у хронологічній послідовності;

– вплив основних тенденцій міжнародного спортивного руху: глобалізації, комерціалізації, професіоналізації та ін., що стимулюють розвиток пляжних ігрових видів спорту в світі, що сприяло розширенню географії їх розвитку, збільшенню кількості осіб, що ними займаються в світі, створенню організаційно-управлінських структур, розширенню мережі змагань та ін. (С. І. Гуськов, 1992; С. Н. Андрійв, 2007; П. В. Коляго, 2010; О. В. Борисова, 2011; А. В. Киласов, С. Н. Гавров, 2011);

3) абсолютно новими є дані стосовно:

– виділення передумов виникнення пляжних ігрових видів спорту в світі; визначення спільних та відмінних рис в історичному, організаційному, матеріально-технічному аспектах; тенденцій їх розвитку;

– узагальнення сучасних підходів до розвитку пляжних ігрових видів спорту в країнах-лідерах (США, Бразилії, Італії, Іспанії, Німеччини, Російської Федерації та ін.); виділення умов, що забезпечують їх ефективний розвиток на національному рівні (наявність сучасної спортивної інфраструктури; цілорічна підготовка спортсменів; активна державна підтримка видів спорту, а також пільгове оподаткування спортивних організацій і приватних структур, що підтримують розвиток спорту; функціонування приватних шкіл з пляжних видів спорту; система підвищення кваліфікації кадрів; активна комерціалізація та професіоналізація, а також розвиток видів спорту на масовому рівні);

– визначення найбільш актуальних проблем функціонування пляжних ігрових видів спорту в Україні, до основних з яких відносяться матеріально-технічні, нормативно-правові, організаційно-управлінські та ін.;

– розробки моделі розвитку пляжних ігрових видів спорту (волейболу, футболу, гандболу) в Україні на підставі аналізу міжнародного досвіду країн-лідерів та з урахуванням сучасних умов нашої країни.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз науково-методичної літератури, матеріалів мережі Інтернет і передової практики дозволив встановити недостатність досліджень щодо виникнення та становлення пляжних ігрових видів спорту в світі та Україні. Знання

цих процесів дозволяє зрозуміти тенденції, що притаманні пляжним ігровим видам спорту сьогодні, та передбачити умови, які забезпечують ефективність їх розвитку. В результаті досліджень виділено основні передумови виникнення пляжних ігрових видів спорту, серед них інтенсифікація появи нових видів спорту; підвищення популярності класичних спортивних ігор, їх подальша трансформація в пляжні види; розвиток курортного бізнесу; популяризація в суспільстві здорового способу життя; прагнення керівників спортивних організацій до підвищення конкурентоспроможності та розвитку комерційно привабливих видів спорту.

2. До особливостей становлення пляжних видів спорту відносяться: активна комерціалізація та професіоналізація; популяризація, розширення географії їх розвитку; інтеграція організаційних структур пляжних видів спорту в федерації класичних спортивних ігор; впровадження практики проведення змагань поряд з відомими туристичними об'єктами; спорудження комплексних спортивних майданчиків; вдосконалення правил змагань, спрямованих на підвищення їх видовищності; включення до програм міжнародних комплексних змагань (Ігор Олімпіад, Всесвітніх ігор).

3. Лідерами в пляжних ігрових видах спорту є спортсмени держав з високим рівнем розвитку класичних версій спортивних ігор та сприятливими клімато-географічними умовами (США, Бразилія, Італія, Іспанія та ін.). Найуспішнішою серед них є Бразилія. Її збірні команди здобули найбільшу кількість нагород на престижних міжнародних змаганнях (пляжний волейбол: жінки – 45 % від загальної кількості нагород на Іграх Олімпіад, чоловіки – 35 %; пляжний гандбол: жінки і чоловіки – по 50 % від загальної кількості золотих медалей на Всесвітніх іграх; пляжний футбол – 50 % від загальної кількості золотих нагород на чемпіонатах світу).

4. Умовами, що забезпечують ефективний розвиток пляжних ігрових видів спорту в країнах-лідерах є: ефективна діяльність органів управління, державна підтримка (окрім США), належне фінансування (бюджетне і позабюджетне), сучасне матеріально-технічне забезпечення, особливості спортивної підготовки, багаторівневість організації тренувальних занять, широка мережа національних змагань та участь практично у всіх міжнародних турнірах, система кадрового забезпечення, реалізація соціальних програм, функціонування приватних шкіл, сприятливе клімато-географічне положення та національні традиції країни.

5. Порівняльний аналіз міжнародних практик та вітчизняного стану пляжних ігрових видів спорту дозволив оцінити умови їх розвитку в Україні. До позитивних аспектів відносяться: створення вищих організаційно-управлінських структур; наявність природних пляжів та функціонування спортивних майданчиків на них; розвиток видів спорту в більшості областей країни (переважно тих, що мають вихід до акваторій); проведення змагань серед дорослих та дітей; створення цілорічної системи спортивної підготовки (у пляжному волейболі); використання потенціалу класичних видів спортивних ігор (в першу чергу кадрового).

Серед основних недоліків визначено: невелику кількість осіб в країні, які займаються видами спорту (пляжний волейбол – 3,5 тис., пляжний футбол – 1,5 тис., пляжний гандбол – 210 осіб); фінансове та кадрове забезпечення (пляжний волейбол –

190 тренерів, пляжний футбол – 32, пляжний гандбол – 10); брак природніх ігрових майданчиків (пляжний волейбол – 300; пляжний футбол – 8; пляжний гандбол – 12) при великій наявності пляжів в Україні (понад 900); систему спортивної підготовки; нестабільність результатів на міжнародних змаганнях.

6. Виділено чотири групи проблем розвитку пляжних ігрових видів спорту в Україні в залежності від ступеня їх актуальності: низький, середній, вище середнього та високий рівень. Найбільш нагальними проблемами експерти (n = 15) визначили: відсутність критих спортивних майданчиків ($\bar{x} = 8,5$ балам), неефективність системи управління ($\bar{x} = 8$ балам), недостатнє фінансування ($\bar{x} = 8$ балам), відсутність програм розвитку видів спорту ($\bar{x} = 7,5$ балам), недоліки інформаційного та наукового забезпечення ($\bar{x} = 7,5$ балам) (за результатами експертного опитування, $W = 0,89$; $\chi^2 = 24,5$).

7. На підставі комплексного аналізу зарубіжного та вітчизняного досвіду, експертного опитування та з урахуванням сучасних умов нашої держави, розроблена модель розвитку пляжних ігрових видів спорту в Україні. Компонентами моделі стали: чинники, що обумовлюють розвиток пляжних ігрових видів спорту (зовнішні та внутрішні); механізм розвитку, реалізація якого передбачає три послідовних етапи та можливий ефект від впровадження моделі. До основних зовнішніх чинників віднесено: клімато-географічний, соціально-економічний, демографічний та ін., внутрішніх – узагальнення світової практики, складові забезпечення видів спорту, система спортивної підготовки та змагань, рівень розвитку класичних спортивних ігор в країні. Головними завданнями першого етапу є консолідація діяльності керуючих структур всіх пляжних видів спорту, та підвищення авторитету зазначених організацій у спортивному та бізнес середовищі, громадському суспільстві в цілому. Другий етап передбачає інтенсивний розвиток матеріально-технічного забезпечення, покращення державної підтримки, науково-методичні та кадрові зміни. Останній етап спрямований на розгалуження організаційної структури, системи змагань та висвітлення на телебаченні. Реалізація моделі суттєво активізує розвиток пляжних ігрових видів спорту в Україні, підвищить їх популярність, масовість та конкурентоспроможність національних збірних команд. Запропоновану модель можна використовувати країнам з подібними клімато-географічними умовами та схожими підходами до розвитку спорту.

Перспективи подальших досліджень лежать в розробці програми розвитку пляжних ігрових видів спорту в нашій країні, в основу якої будуть покладені запропоновані рекомендації.

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові роботи, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Кропивницька Т. Всесвітні ігри «СпортАккорд» у системі неолімпійського спорту / Тетяна Кропивницька, Ольга Войтова, Кирило Краснянський // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2014. – № 1. – С. 156–161. Фахове видання України, яке входить до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок*

здобувача полягає в обґрунтуванні актуальності роботи, зборі та аналізі інформації, інтерпретації отриманих результатів.

2. Дев'ятаєва О. Перспективи розвитку пляжних ігрових видів спорту у контексті сучасних тенденцій міжнародного спортивного руху / Ольга Дев'ятаєва, Тетяна Кропивницька // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2015. – № 4. – С. 66–70. Фахове видання України, яке входить до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає в узагальненні наукових даних, постановці проблеми та інтерпретації результатів дослідження.*

3. Дев'ятаєва О. Організація та управління пляжним волейболом у світі та Україні / Ольга Дев'ятаєва, Тетяна Кропивницька // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2016. – № 2. – С. 70–75. Фахове видання України, яке входить до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

4. Маккензи Стенли. Современные подходы к развитию пляжных игровых видов спорта / Стенли Маккензи, Татьяна Кропивницкая, Ольга Девятаева // Наука в олимпийском спорте. – 2016. – № 1. – С. 77–83. Фахове видання України, яке входить до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та здійсненні досліджень.*

5. Дев'ятаєва О. Модель розвитку пляжних ігрових видів спорту в Україні / Ольга Дев'ятаєва, Тетяна Кропивницька // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2016. – № 2 (24). – С. 71–77. Фахове видання України. *Особистий внесок автора полягає в узагальненні наукових даних та інтерпретації результатів дослідження.*

Опубліковані роботи апробаційного характеру

6. Кропивницкая Т. А. Игровые виды спорта в программе Всемирных игр / Т. А. Кропивницкая, О. В. Войтова // Научное обоснование физического воспитания, спортивной тренировки и подготовки кадров по физической культуре и спорту : материалы науч.-практ. конф., (Минск, 24 мая 2013 г.). – Минск : БГУФК, 2013. – С. 55–57. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

7. Войтова О. В. Особенности возникновения и становления пляжных игровых видов спорта в мире / О. В. Войтова, Т. А. Кропивницкая // Молодая спортивная наука Беларуси : материалы Междунар. науч.-практ. конф., (Минск, 8–10 апр. 2014 г.) : в 3-х ч. – Минск : БГУФК, 2014. – Ч. 1. – С. 31–33. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

8. Войтова О. В. Влияние современных тенденций международного спортивного движения на развитие пляжных игровых видов спорта / О. В. Войтова, Т. А. Кропивницкая // Олимпийский спорт и спорт для всех : материалы XVIII Междунар. научн. конгр. – Алматы : КазАСТ, 2014. – Т. 1. – С. 230–233. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

9. Кропивницкая Т. А. Развитие пляжного волейбола в современных условиях международного спортивного движения / Т. А. Кропивницкая,

О. В. Войтова // Probleme actuale privind perfectionarea sistemului de invatamint in domeniul culturii fizice : materialele conferintei stiintifice international. – Chisinau : USEFS, 2014. – С. 208–211. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та здійсненні досліджень.*

10. Войтова О. В. Международный опыт развития пляжных игровых видов спорта / О. В. Войтова, Т. А. Кропивницкая // Молодь та олімпійський рух : матеріали VIII міжнар. наук. конф. молодих учених, 10–11 верес. 2015 р. – К., 2015. – С. 19–21. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та здійсненні досліджень.*

11. Девятаева О. Современные подходы к развитию пляжного волейбола (на примере Бразилии) / Ольга Девятаева, Татьяна Кропивницкая, Кирилл Краснянский // Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., (Переяслав-Хмельницький, 30–31 жовт. 2015 р.). – Переяслав-Хмельницький, 2015. – Вип. 8. – С. 415–417. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

12. Кропивницкая Т. А. Развитие пляжного футбола в Бразилии / Т. А. Кропивницкая, О. В. Девятаева // Стратегічне управління розвитком фізичної культури і спорту в контексті 25-річчя незалежності України : зб. матеріалів IV регіональної наук.-практ. Інтернет-конф. з міжнар. участю, (Харків, 11–13 трав. 2016 р.). – Харків : ХДАФК, 2016. – С. 80–85. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

Опубліковані роботи, які додатково відображають наукові результати дисертації

13. Войтова О. Исторические аспекты развития волейбола в мире / Ольга Войтова // Історія олімпійського спорту України : зб. наук. студ. пр. – Донецьк : ДДІЗФВіС, 2010. – С. 59–62.

14. Кропивницкая Т. А. Анализ участия украинских волейболистов в международных комплексных соревнованиях / Т. А. Кропивницкая, О. В. Войтова // Актуальные проблемы теории и методики физической культуры, спорта и туризма : материалы IV Междунар. науч.-практ. конф. молодых ученых, (Минск, 21 апр. 2011 г.). – Минск : БГУФК, 2011. – С. 30–34. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

15. Войтова О. Анализ развития волейбола в Украине / Ольга Войтова, Татьяна Кропивницкая // Probleme actuale ale teoriei si practicii culturii fizice : materialele conferinta stiintifica internationala studenteasca, 13 mai 2011. – Chisinau, Republika Moldova : Editura USEFS, 2011. – С. 265–271. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми та формулюванні висновків.*

16. Войтова О. В. Сравнительный анализ выступления украинских и зарубежных спортсменов-волейболистов в международных комплексных соревнованиях / О. В. Войтова, Т. А. Кропивницкая // Sportul olimpic si sportul pentru toti : materialele congresului stiintific international, 12–15 septembrie 2011. – Chisinau, Republika Moldova : USEFS, 2011. – С. 46–50. *Особистий внесок автора полягає в*

узагальненні наукових даних, постановці проблеми та інтерпретації результатів дослідження.

17. Кордонская А. С. Особенности формирования программ Всемирных игр / А. С. Кордонская, О. В. Войтова // Спорт та сучасне суспільство : зб. наук. пр. молодих вчених та матеріалів VII Відкритої студ. конф., (20 лют. 2014 р., НУФВСУ). – К. : Інтер Сервіс, 2014. – С. 47–52. *Особистий внесок автора полягає в узагальненні наукових даних, постановці проблеми та інтерпретації результатів дослідження.*

18. Краснянский К. Особенности формирования программы Всемирных интеллектуальных игр SportAccord / Кирилл Краснянский, Татьяна Кропивницкая, Ольга Девятаева // Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 30–31 жовт. 2015 р. – Переяслав-Хмельницький, 2015. – Вип. 8. – С. 425–428. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

АНОТАЦІЇ

Дев'ятаєва О. В. Розвиток пляжних ігрових видів спорту в Україні за сучасних умов міжнародного спортивного руху. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту за спеціальністю 24.00.01 – олімпійський та професійний спорт. – Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, 2017.

У дисертації представлені основні передумови виникнення пляжних ігрових видів спорту в світі, особливості їх становлення та сучасні тенденції розвитку у міжнародному спортивному русі. В ході дослідження визначені країни-лідери цих видів спорту (Бразилія, США, Італія, Іспанія та ін.) та виділені умови, що забезпечують ефективне функціонування пляжних ігрових видів спорту в країні.

На підставі системного аналізу зарубіжного та вітчизняного досвіду, експертного опитування та з урахуванням сучасних умов нашої держави, розроблена модель розвитку пляжних ігрових видів спорту в Україні. Компонентами моделі стали: чинники, що обумовлюють розвиток пляжних ігрових видів спорту (зовнішні та внутрішні); механізм розвитку, реалізація якого передбачає три послідовних етапи спрямованих на підвищення ефективності функціонування пляжних ігрових видів спорту в Україні та можливий ефект від впровадження моделі.

Ключові слова: пляжні ігрові види спорту, пляжний волейбол, пляжний гандбол, пляжний футбол, умови ефективного розвитку, модель розвитку, країни-лідери, Україна.

Девятаева О. В. Развитие пляжных игровых видов спорта в Украине в современных условиях международного спортивного движения. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по физическому воспитанию и спорту по специальности 24.00.01 – олимпийский и

профессиональный спорт. – Национальный университет физического воспитания и спорта Украины, Киев, 2017.

В диссертации представлены основные предпосылки возникновения пляжных игровых видов спорта в мире, особенности их становления и современные тенденции развития в международном спортивном движении. Среди предпосылок возникновения данной группы видов спорта выделены: интенсификация появления новых видов спорта; повышение популярности классических спортивных игр, их дальнейшая трансформация в пляжные виды; развитие курортного бизнеса; популяризация в обществе здорового образа жизни; стремление руководителей спортивных организаций к повышению конкурентоспособности и развитию коммерчески привлекательных видов спорта.

К особенностям становления пляжных видов спорта отнесены: активная коммерциализация и профессионализация; эффективная популяризация, расширение географии их развития; интеграция организационных структур пляжных видов спорта в федерации классических спортивных игр; внедрение практики проведения соревнований вблизи известных туристических объектов; сооружение комплексных спортивных площадок для нескольких пляжных видов спорта; совершенствование правил соревнований, направленное на повышение зрелищности пляжных видов спорта; включение в программы международных комплексных соревнований (Игр Олимпиад, Всемирных игр).

Выделены страны, спортсмены которых занимают лидирующие позиции в пляжных игровых видах спорта. Это государства с высоким уровнем развития классических версий спортивных игр, большим количеством природных пляжей (США, Бразилия, Италия, Испания и др.). В результате анализа успешного международного опыта выделены условия, обеспечивающие эффективное развитие пляжных игровых видов спорта в стране. Среди них: эффективная деятельность органов управления, государственная поддержка, надлежащее финансирование (бюджетное и внебюджетное), современное материально-техническое обеспечение, особенности спортивной подготовки, многоуровневость организации тренировочных занятий, широкая сеть национальных соревнований и участие практически во всех международных турнирах, система кадрового обеспечения, реализация социальных программ, функционирование частных школ, благоприятное климато-географическое положение и национальные традиции страны.

В ходе исследования определены четыре группы проблем развития пляжных игровых видов спорта в Украине в зависимости от степени их актуальности: низкий, средний, выше среднего и высокий уровень. Наиболее существенными проблемами эксперты определили: отсутствие крытых спортивных площадок, неэффективность системы управления, недостаточное финансирование, отсутствие программ развития видов спорта, недостатки информационного и научного обеспечений.

На основании системного анализа зарубежного и отечественного опыта, экспертного опроса и с учетом современных условий нашей страны, разработана модель развития пляжных игровых видов спорта в Украине. Компонентами модели стали: факторы, обуславливающие развитие пляжных игровых видов спорта (внешние и внутренние); механизм развития, реализация которого предусматривает

три последовательных этапа и возможный эффект от внедрения модели. К основным внешним факторам отнесены: климато-географический, социально-экономический, демографический и др., внутренним – обобщение мировой практики, компоненты обеспечения видов спорта, система спортивной подготовки и соревнований, уровень развития классических спортивных игр в стране. Главными задачами первого этапа является консолидация деятельности управляющих структур всех пляжных видов спорта, повышение их авторитета в спортивной и бизнес-среде, гражданском обществе в целом. Второй этап предусматривает интенсивное развитие материально-технической базы, улучшение государственной поддержки, научно-методические и кадровые изменения. Последний этап направлен на совершенствование организационной структуры, расширение системы соревнований и освещение на телевидении. Реализация модели существенно активизирует развитие пляжных игровых видов спорта в Украине, повысит их популярность, массовость и конкурентоспособность национальных сборных команд. Предложенную модель можно использовать странам с подобными климато-географическими условиями и похожими подходами к развитию спорта.

Ключевые слова: пляжные игровые виды спорта, пляжный волейбол, пляжный гандбол, пляжный футбол, условия эффективного развития, модель развития, страны-лидеры, Украина.

Dev'yatayeva O. V. Development beach sports games in Ukraine in modern conditions of international sports movement. – On the manuscript.

Dissertation for degree of Candidate of Science in Physical Education and Sport, specialty 24.00.01 – olympic and professional sports. – National University of Physical Education and Sports of Ukraine, Kyiv, 2017.

In dissertation presents main preconditions of emergence of beach sports games in world, features of their formation and current trends in international sports movement. During study defined country's leaders of these sports games (Brazil, USA, Italy, Spain and others.) and selected conditions that ensure effective functioning of beach sports games in country.

Based on systematic analysis by foreign and national experiences, expert surveys, and with considering current conditions of our country, designed the model of development beach sports games in Ukraine. Model components are: factors that contribute development of beach sports games (internal and external); development mechanism, realization of which includes three successive stages aimed to enhance functioning of beach sports games in Ukraine and possible effect of implementing of the model.

Keywords: beach sports games, beach volleyball, beach handball, beach soccer, conditions of effective development, model of development, country-leaders, Ukraine.

Підписано до друку 27.04.2017 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 43.

«Видавництво “Науковий світ”»[®]
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Казимира Малевича (Боженка), 23, оф. 414.
200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit23@ukr.net
Сайт: nsvit.cc.ua